

**RAČUNOVODSTVENE MANIPULACIJE I POREZNE PRIJEVARE U
FINANCIJSKIM IZVJEŠTAJIMA**

**ACCOUNTING MANIPULATIONS AND TAX SCAMS IN THE
FINANCIAL STATEMENTS**

Stručni članak

*Maja Buljat, mag. oec., predavač**

*Dario Lešić, univ. spec. oec., predavač**

*Martina Ložnjak**

Sažetak

Računovodstvene manipulacije prvobitno su bile zamišljene kao način da se realno prikaže stvarno stanje financijskog položaja i uspješnosti neke kompanije i način da se uz povijesni prikaz vrijednosti omogućiti i realni iskaz trenutne (tržišne) vrijednosti imovine, obveza i kapitala. Vremenom je manipulativno, odnosno, kreativno računovodstvo poprimilo različite pojavne oblike. Neki od najčešćih oblika računovodstvenih manipulacija povezane su s prihodima, imovinom, zalihama, rezerviranjima, obvezama i troškovima. S druge strane postoje porezne prijevare koje također sudjeluju prijevarama s financijskim izvještajima. Jedan od bitnijih oblika porezne prijevare je porezna evazija tzv. izbjegavanje plaćanja poreza. Kada govorimo o poreznoj evaziji, tri su najčešće vrste evazija: evazija poreza na dodanu vrijednost, poreza na dohodak i poreza na dobit. Također važnu ulogu u vezi s poreznim prijevarama imaju porezne oaze – što je zapravo, legalan način izbjegavanja plaćanja poreza.

Ključne riječi: kreativno računovodstvo, porezne prijevare, financijski izvještaji, porezne oaze.

Abstract

Accounting manipulations were originally conceived as a way to realistically display the actual state of the financial position and the performance of a company and the way in addition to the historical view of the values also enabled the real expression of the current (market) value Assets, liabilities and capital. In time, it was manipulative, that is, creative

** Veleučilište Baltazar Zaprešić, e-mail: mbuljat@bak.hr*

** Veleučilište Baltazar Zaprešić, e-mail: dlesic@bak.hr*

** Veleučilište Baltazar Zaprešić, e-mail: loznjakmartina@gmail.com*

accounting took on different forms of appearance. Some of the most common forms of accounting manipulation are related to revenues, assets, stocks, bookings, liabilities and expenses. On the other hand there are tax frauds that also engage in fraud with the financial statements. One of the most important forms of tax fraud is the tax evasion of the so-called Tax avoidance. When we talk about tax evasion, the three most common types are: Value added tax, income tax and profit tax. Also an important role in relation to tax frauds is to have tax oases – which is actually a legal way of avoiding tax avoidance.

Key words: creative accounting, tax fraud, financial statements, tax havens.

1. UVOD

Realne i objektivne računovodstvene informacije iz financijskih izvještaja jedan su od neophodnih preduvjeta za poslovno odlučivanje. Cilj financijskih izvještaja je pružiti informacije o financijskom položaju, financijskoj uspješnosti i novčanim tokovima poslovnog subjekta koje su korisne širokom krugu korisnika u donošenju ekonomskih odluka.

Međutim, postoji i druga mogućnost, a to je nerealno i neistinito financijsko izvještavanje koje podrazumijeva da financijski izvještaji sadrže značajna pogrešna prikazivanja, odnosno učinke računovodstvenih manipulacija. Zato je od posebnog interesa za sve korisnike financijskih izvještaja, da isti budu sastavljeni bez računovodstvenih manipulacija.

Temelj financiranja svake države su porezi, obvezna javna davanja koje uzima od poreznih obveznika kako bi mogla podmiriti svoje javne rashode za dobra i usluge kojima se građani koriste svakodnevno. Kako su rasli rashodi, tako se otvorila i potreba države da poveća svoje poreze, a s njima i davanja poreznih obveznika te se kao posljedica takvom povećanju javlja otpor plaćanju istih. Upravo tim otporom stvorena je i porezna evazija. Osnovno obilježje porezne evazije je nezakonito djelovanje, odnosno direktno kršenje zakonskih odredbi.

Svrha rada je ukazati na značaj i probleme računovodstvenih manipulacija i poreznih prijevара. Cilj rada jest analizom dostupne literature definirati pojam računovodstvenih manipulacija i poreznih prijevара te ukazati na posljedice koje računovodstvene manipulacije i porezne prijevара ostavljaju na gospodarstvo.

Računovodstvene manipulacije i porezne prijevара ne ostavljaju posljedice samo na gospodarstvo, najveće posljedice trpe tvrtke, odnosi među poslovnim partnerima, i naravno, sami zaposlenici. Za sva manipuliranja i prijevара kriva je ljudska pohlepa za novcem, ne

razmišljajući što bi se moglo dogoditi dovodi do započinjanja tih ilegalnih radnji. Bez nadzora i inspekcija veliki problem gospodarstva se neće riješiti.

2. RAČUNOVODSTVENE MANIPULACIJE

Savršeno je logično da se isključivo računovodstvo odlikuje realnim financijskim izvješćivanjem, odnosno da se financijski izvještaji sastoje u skladu s propisanim okvirom za financijsko izvještavanje, ne sadrže značajne pogreške i nepravilnosti, istinite i objektivno pokazuju financijski i poslovni položaj poduzeća (sastavljeni u duhu načela urednog računovodstva i u skladu s računovodstvenim propisima i standardima). To je legalno ili legitimno računovodstvo. S druge strane je kreativno računovodstvo (ilegalno ili nezakonito). Sve mjere koje su namjerno provedene s ciljem sastavljanja financijskih izvještaja koji ne pokazuju stvarnu financijsku i učinkovitu moć određenog društva mogu se razvrstati pod pojam "kreativno računovodstvo". Različiti autori definiraju taj pojam na različite načine.

U tom smislu, "kreativno računovodstvo znači sve računovodstvene prakse koje su namjerno odstupile od standarda kako bi se vanjskim korisnicima predstavilo željeno, a ne stvarne financije i financije poduzeća" (Škaric-Jovanović, 2007.). Kreativno računovodstvo zapravo se odnosi na zlouporabu računovodstvenih tehnika i načela usmjerenih na prikazivanje financijskih rezultata koji odstupaju od istinitog i poštenog gledišta. Stoga se financijski računovodstveni prikazi temelje na onome što je stvarno u nečemu što se želi i korištenjem postojećih pravila i/ili ignoriranjem. "Us Institute of Authorized Public Accountants (American Insitute of Certified Public Accountants - AICPA) definira lažno financijsko izvještavanje kao namjerne netočnosti ili propust iznosa ili objavljivanje u financijskim izvještajima, kako bi se obmanuli korisnici financijskih izvještaja. Može uključivati:

- manipulaciju, krivotvorenje ili izmjenu računovodstvene evidencije ili popratnih dokumenata koji se koriste u pripremi financijskih izvješća,
- lažno (lažno) predstavljanje ili namjerno isključenje značajnih događaja ili transakcija iz financijskih izvještaja i
- namjerno pogrešna primjena računovodstvenih pravila" (Stefanović, 2000.).

"Kreativno računovodstvo najveća je prijevara nakon trojanskog konja" (Dmitrović-Šaponja, 2007.). Različite definicije, slične same po sebi, ukazuju na jedinstveni stav koji "kreativno financijsko izvještavanje ozbiljno odstupa od iskoristive vrijednosti financijskih izvještaja, bilo u smislu

izravne uporabe informacija sadržanih u njima, bilo kao informativna osnova za jednu ozbiljnu analizu uspješnosti Društva" (Malinić, 2009.).

2.1. Manipulacije s financijskim rezultatom poslovanja poduzeća

Prvo mjesto u računovodstvenim manipulacijama zauzimaju manipulacije s prihodima, obzirom da su prihodi opći pokazatelj veličine, rasta i poduzetničke sposobnosti. Prihodi se mogu precijeniti ili podcijeniti ovisno o tome što se takvom manipulacijom želi postići. Prihodi se priznaju kada je vjerojatno da će buduće ekonomske koristi pritjecati u trgovačko društvo i kada se koristi mogu pouzdano izmjeriti. Precjenjivanje prihoda je iskazivanje većih prihoda nego što oni zaista jesu, a obavlja se prijevremenim priznavanjem prihoda ili prikazivanjem fiktivnih prihoda. Podcjenjivanje prihoda je iskazivanje nižih prihoda koje najčešće nastaju prodajom proizvoda ili obavljanjem usluga „na crno“ bez evidentiranja u poslovnim knjigama. (Topolnjak, 2017.)

Kod prijevremenog priznavanja u Račun dobiti i gubitka priznaju se stvarno nastali prihodi, ali prije vremena kada bi trebali biti priznati. Kod priznavanja fiktivnih prihoda u RDG-u se priznaju lažni, nepostojeći prihodi (prihodi za fiktivne proizvode, usluge i kupce) odnosno prihodi koji se odnose na promet proizvoda i usluga koji se uopće nije dogodio. Prijevremeno priznavanje prihoda radi se zbog kreditnog boniteta i bolje financijske slike društva tako što se unaprijed naplaćeni prihod (predujmovi od kupaca za buduću isporuku) u cijelosti priznaje u tekuće razdoblje, iako bi ispravno bilo da se priznaje samo prihod tekućeg razdoblja, a drugi dio koji se odnosi na sljedeće razdoblje odgađa se preko pasivnih vremenskih razgraničenja. (Negovanović, 2011.)

Prijenos sadašnjih prihoda u kasnije razdoblje nastaje kada je roba prodana ili usluga obavljena, a fakturiranje robe ili usluge se obavlja u sljedećem obračunskom razdoblju. Priznavanje prihoda s osnove primljenih financijskih sredstava jest knjiženje prihoda umjesto obveza kada je novac primljen (primljeni kredit, pozajmica ili predujam) te se knjiži kao prihod tekućeg razdoblja umjesto kao obvezu (kratkoročnu ili dugoročnu).

Prikazivanje većih financijskih rezultata postiže se precjenjivanjem prihoda, bilo naglašavanjem rashoda. Najčešće se navode različiti motivi upravljanja za uspješnost viših financijskih rezultata, u relevantnoj literaturi: održavanje povjerenja postojećih i privlačenje novih ulagača, povećanje cijena dionica određenog društva, plaćanje više dividendi, povoljniji uvjeti za novo zaduživanje, "usklađenost" zaštitnih klauzula iz ugovora o bankovnom kreditu, zadržavanje postojećeg položaja upravitelja, poticanje planova naknade za upravitelje i sl. Povećanje financijskog rezultata rezultirat će povećanjem neto imovine, odnosno vlastitog kapitala, a time i

boljim financijskim položajem. Međutim, uprava ponekad obavlja manipulaciju s prevladavajućom namjerom da pokaže povećanu vrijednost neto imovine. Smanjenje rashoda, popraćeno povećanom imovinom ili smanjenjem obveza, dovest će do povećanja neto imovine društva ili prikazivanja boljeg financijskog položaja imovine.

Manji financijski rezultat poslovanja poduzeća postiže se prikazivanjem manjih prihoda nego što ih poduzeće ostvaruje, dok s druge strane poduzeće prikazuje veće rashode nego ih je moglo priznati kroz obračunsko razdoblje. Naime, niži financijski rezultat i lošiji financijski položaj imovine rezultirat će manjim porezom na dohodak (zbog smanjene porezne osnovice), nižim porezom na imovinu (zbog manje imovine u bilanci) i nižim porezom na dodanu vrijednost (zbog manjeg prometa robe ili usluga).

2.2. Manipulacije s nekretninama, postrojenjem i opremom

Nekretnine, postrojenja i oprema su materijalna imovna koju subjekt posjeduje za korištenje u proizvodnji ili isporuci roba ili usluga, za iznajmljivanje drugima ili za administrativne svrhe i koja se očekuje koristiti duže od jednog razdoblja. Manipulirati financijskim rezultatom s nekretninama, postrojenjem i opremom moguće je na više načina. Primjerice, uključivanjem troškova u nabavu cijenu kod početnog priznavanja, procjenom i promjenama korisnog vijeka trajanja ili naknadnim izdacima za nekretnine, postrojenje ili opremu. Uključivanjem troškova u nabavnu cijenu priznavanja može se utjecati na visinu rashoda za obračunsko razdoblje i financijskog rezultata tako što će se troškovi uključiti ili isključiti kod početnog priznavanja. Kada se želi prikazati veći financijski rezultat i manji rashodi tada će se u nabavnu cijenu uključiti i troškovi koji se prema MRS-u 16 ne uključuju u knjigovodstvenu vrijednost, kao što su gubici u poslovanju, troškovi premještanja ili reorganizacije dijela ili cijelog poslovanja te administrativni i ostali opći troškovi koji bi se trebali priznati kao rashod razdoblja, no umjesto toga oni se uključuju u vrijednost osnovnog sredstva i odlažu na sljedeća obračunska razdoblja. Kada se želi prikazati manji financijski rezultat i veće rashode tada će se troškovi koji se odnose na nabavu ili proizvodnju te svi zavisni troškovi nabave knjižiti na rashode razdoblja, umjesto da se pripišu vrijednosti sredstva. U slučaju manipulacije s naknadnim izdacima kada se želi prikazati veći financijski rezultat tada se naknadni izdaci (troškovi popravka i održavanja, adaptacije) uključuju nabavnoj vrijednosti, umjesto da se priznaju na teret rashoda. Kada se želi prikazati manji financijski rezultat tada će se svi naknadni troškovi priznati na teret rashoda. Računovodstvene manipulacije sa procjenama i promjenama vijeka trajanja česte su u praksi obzirom da poduzetnik

samostalno i proizvoljno može procijeniti vijek trajanja nekretnina, opreme i postrojenja pa tako ako se želi iskazati veći financijski rezultat tada se procjenjuje duži vijek trajanja osnovnog sredstva, jer to znači manju stopu amortizacije i manje troškove amortizacije. Kada se želi prikazati manji financijski rezultat tada se korisni vijek trajanja procjenjuje na kraće razdoblje, a to znači veću stopu amortizacije i veće troškove amortizacije. Prema standardu metoda amortizacije treba odražavati okvir očekivanog trošenja budućih ekonomskih koristi imovine od strane subjekta. (Topolnjak, 2017.)

2.3. Manipulacija s zalihama

Zalihe se pri početnom vrednovanju mjere po trošku nabave, a nakon početnog priznavanja mjere se po trošku ili neto utrživoj vrijednosti, ovisno o tome što je niže.

Manipulacije sa popisom zaliha rade se kada se u poslovanju želi prikazati veći ili manji financijski rezultat. Kada se želi prikazati veći rezultat tada se zalihe mogu precijeniti količinom zaliha pri popisu te na taj način trgovačko društvo iskazuje veće zalihe u bilanci stanja i veći dobitak u bilanci. Kada se u poslovanju želi prikazati manji rezultat manipulativnim radnjama količine zaliha se na kraju izvještajnog razdoblja prikazuju u manjoj svoti. Kada se želi manji ili veći dobitak cijenu proizvodnje mogu se uključiti svi troškove poslovanja, kako one proizvodne (poslovne), tako i financijske, neposlovne, izvanredne i ostale rashode. Računovodstvene manipulacije s procjenjivanjem zaliha u cilju maksimalizacije financijskog rezultata provode se tako što se u nabavnu cijenu uključuju kamata i drugi troškovi financiranja koji ne ispunjavaju uvjete za kapitalizaciju, negativne tečajne razlike, troškovi istraživanja i razvoja, troškovi skladištenja koji nisu nužni u procesu proizvodnje prije sljedeće proizvodne faze. (Negovanović, 2011.)

Manipulacije s procjenjivanjem zaliha rade se kada se u poslovanju želi prikazati manji ili veći financijski rezultat. Ukoliko se želi ostvariti veći financijski rezultat vrijednost zalihe se povećava tako da se na nabavnu cijenu uključi što više troškova, a kada se želi prikazati manji rezultat tada se isključuje što više troškova iz nabavne cijene, a u cijenu proizvodnje uključuju se samo troškovi izravnog rada i materijala, ali prema MRS i HSFI-u to nije dopušteno jer je riječ o metodi „Direct costing“ koja nije u primjeni. (Topolnjak, 2017:38)

2.4. Manipulacije sa kratkoročnim potraživanjima

Kratkoročna potraživanja dio su kratkoročne imovine za koju se očekuje da će se realizirati unutar dvanaest mjeseci od datuma bilance i procjenjuju se po neto prodajnoj vrijednosti, to jest prema svoti koja se može naplatiti. Mogućnost manipulacije s potraživanjima postoji ukoliko se računovodstvenim politikama predvidi da se ispravak vrijednosti potraživanja od kupaca donosi prema subjektivnoj procjeni poduzetnika. (Topolnjak, 2017:40)

Ako dio potraživanja postane nenaplativ, to jest neto prodajna vrijednost padne ispod iskazane knjigovodstvene vrijednosti, trgovačko društvo treba vrijednosno uskladiti i priznati gubitak zbog smanjenja vrijednosti na teret rashoda razdoblja. Potraživanje se smatra obezvrijeđenim ako je iskazano iznad svote koja se može naplatiti. Ako postoji vjerojatnost da trgovačko društvo neće biti u stanju naplatiti sve dospjele obveze (glavnicu i kamate) prema ugovorenim svotama, nastao je gubitak zbog obezvređivanja ili nenaplativih potraživanja. Ako uprava želi veći financijski rezultat (veći dobitak ili manji gubitak) računovodstvena manipulacija je da se ispravak vrijednosti potraživanja od kupaca koja tereti rashode utvrdi na nižoj razini, to jest da je stupanj nenaplativosti visok. Primjerice, ako se ispravak vrijednosti potraživanja od kupaca utvrđuje na osnovi broja dana koji je prošao od roka dospijeca, a uprava želi veći financijski rezultat tada se računovodstvenim politikama može utvrditi da se na teret rashoda ispravljaju sva potraživanja od kupaca kod kojih je rok dospijeca prošlo više od 90 dana. U obrnutoj situaciji, kada se želi prikazati manji financijski rezultat (manji dobitak ili veći gubitak) računovodstvenom manipulacijom svotu ispravka vrijednosti koja tereti rashode treba utvrditi na višoj razini, a to se obično radi kako bi se platilo manje poreza na dobitak. Primjerice, računovodstvenim politikama se utvrđuje da se na teret rashoda isprave sva potraživanja od kupaca gdje je od roka dospijeca prošlo 60 dana. Vrijednost potraživanja se smanjuje samo i isključivo ako postoji objektivan dokaz o smanjenju vrijednosti. Dokaz o smanjenju vrijednosti mogu biti značajne teškoće dužnika, nepoštivanje ugovora ili zakašnjela plaćanja. Ukoliko postoji neki dokaz o umanjenju vrijednosti tada se umanjenje evidentira kao rashod i ne ispravlja se izvorno priznati prihod, no prilikom otpisa vrijednosti potraživanja treba voditi računa i o poreznom tretmanu navedenih rashoda. U bilješkama treba zasebno objaviti bruto iznos potraživanja na početku i na kraju razdoblja, kao i ispravak vrijednosti potraživanja i priznato umanjenje vrijednosti i razloge umanjenja vrijednosti. Precjenjivanjem, to jest povećanjem vrijednosti potraživanja od kupaca ili povezanog poduzetnika, kao i podcjenjivanjem potraživanja, to jest smanjenjem vrijednosti

potraživanja od kupaca ili povezanih poduzetnika rade se računovodstvene manipulacije na području potraživanja. (Negovanović, 2011)

2.5. Manipulacije s rezerviranjima

Rezerviranje je obveza neodređenog vremena ili iznosa. Obveza je sadašnja obveza subjekata proizašla iz prošlih događaja za čije se podmirenje očekuje da će subjektu uzrokovati odljev resursa koji utjelovljuju ekonomske koristi. (MRS, Narodne novine 136/09)

Rezerviranja bi trebala biti opravdana i potrebna, a njihovo iskazivanje ukazuje na to da poduzetnik istinito i fer prezentira svoje financijske izvještaje. Problem nastaje kada se pomoću rezervacija pokušava umanjiti financijski rezultat društva. U praksi se najčešće evidentiraju rezervacije za jamstva gdje pruženog jamstva ili druge obveze za neispravnost uopće nema te rezerviranja za neiskorištene godišnje odmore koja su dobar način da se privremeno odgodi porezna obveza, te da se plaćanje poreza na dobit premjesti iz tekuće u sljedeću poreznu godinu. (Topolnjak, 2017.)

Podcjenjivanjem rezerviranja i obveza cilj je iskazivanje većeg financijskog rezultata tako što se ostvaruju manji rashodi i veći dobitak u računu dobiti i gubitka. Precjenjivanjem rezerviranja i obveza cilj je iskazivanje manjeg financijskog rezultata tako što se ostvaruju veći rashodi i manji dobitak u RDG-u. Rezerviranje je uobičajeni način upravljanja zaradom te se korištenjem ili ukidanjem rezerviranja znatno može utjecati na financijski rezultat. Posebno je bilo mnogo manipulacija s rezerviranjima za troškove restrukturiranja koja su zamišljena tako da se oblikuju za namjeravano restrukturiranje i potpunu reorganizaciju poduzeća kada se bitno mijenjaju priroda i predmet poslovanja, kada se planira zatvaranje poslovnih lokacija u zemlji ili regiji, premještanje poslovanja iz jedne zemlje u drugu, zbog promjena u rukovodećoj strukturi, prodaje ili prestanka obavljanja jednog dijela poslovanja. Ova su rezerviranja u razdoblju prije restrukturiranja oblikovana u prevelikim svotama da bi se izvršilo veliko spremanje poduzeća. Cilj je da nova uprava skine s budućih razdoblja teret troškova i izdataka restrukturiranja te da oni padnu na rashod jednog razdoblja, kako bi u sljedećim rashodi bili manji i kako bi se stvorio privid uspješnijeg oporavka i rentabilnijeg poslovanja. (Negovanović, 2011.)

2.6. Manipulacije s obvezama i troškovima

Računovodstvena manipulacija obveza radi se zbog iskazivanja većeg financijskog rezultata tako što se obveze skrivaju i ne evidentiraju ili se evidentiraju po nižoj svoti. Tako primjerice, obveze koje postoje na dan bilance (kamate, kazne) ne evidentiraju se sve dok ne dođe do njihovog

plaćanja. Kada se želi iskazati veći financijski rezultat tada se obveze precjenjuju to jest iskazuju se u većoj svoti nego što one zaista jesu.

Manipulacija ili lažiranje obveza i troškova provodi se kako bi društvo povećalo cijenu dionica i vrijednost društva ili kako bi smanjilo poreznu obvezu. Manipulacija obvezama ili troškovima može se provesti na sljedeće načine: (Negovanović, 2011.)

- pretvaranjem kratkoročnih obveza u dugoročne kako bi se poboljšao pokazatelj radnog kapitala
- kapitaliziranjem troškova i otpisivanjem troškova stvara se imovina koja ne postoji te se smanjuju troškovi u tekućem razdoblju
- ne otpisivanjem imovine kada je to prikladno precjenjuje se imovina i povećava se financijski rezultat
- kretanjem rezervi iz bilance smanjuju se troškovi u računu dobiti i gubitka

3. POREZNE PRIJEVARE

Danas je gotovo nemoguće zamisliti suvremenu državu i njezin sustav javnih financija bez poreza. Riječ je o prisilnim davanjima koja nepovratno umanjuju ekonomsku korist poreznog obveznika a da pri tome izostaje izravna ekonomska protuusluga. Suvremena država poznaje niz poreznih oblika kojima je omogućeno oporezivanje svih pokazatelja ekonomske snage. Međutim, rastom poreznog tereta povećava se i otpor plaćanju poreza. Usporedno s razvojem poreznih oblika, ljudi su razvijali različite legalne i ilegalne načine izbjegavanja plaćanja porezne obveze. Porezna evazija, posebice ona ilegalna, ozbiljan je problem.

Kako bi se zaštitio državni proračun i spriječile porezne prijevare, porezne uprave kontinuirano provode mjere za otkrivanje trgovačkih društava koje sudjeluju u poreznim prijevarama, te svim silama pokušavaju uvesti sustave koje omogućuju rano otkrivanje poreznih prijevara (VAIS sustav, EUROFISC). Kako je poreznim upravama teško pratiti maštovitost organiziranog kriminala, prijevare se najčešće otkriju kada je porezni proračun već oštećen. Stoga su Porezne uprave zemalja članica EU i europsko pravosuđe osmislile i druge metode za nadoknađivanje gubitaka kao što je onemogućavanje prijenosa porezne obveze prilikom kupnje određenih roba iz drugih zemalja članica, naplata poreznih gubitaka od strane drugih društava koje su uvučene u lanac prijevare te periodično

obavještanje poreznika o suspenziji PDV ID* broja ukoliko ne obrazloži svoje poslovanje i potrebu za PDV ID brojem. (Lukša, 2016.)

Nezakonito prisvajanje povrata PDV-a najčešće razumijeva brojne poslove u lancu stvarnih i lažnih transakcija i sudionika. U EU se takvo ponašanje smatra oblikom djelovanja organiziranoga kriminala i kriminalnog napada na javne prihode. Najpoznatiji je tip nezakonita prisvajanja povrata PDV-a prijevara unutar zajednice putem trgovca koji nestaje tzv. MTIC (missing trader intra-community). Na području EU-a takvo je ponašanje općenito priznato kao jedan od najopasnijih napada organiziranoga kriminala što pogađa sve članice. Tada trgovac koji nestaje nabavlja proizvode u drugoj članici uz nultu stopu PDV-a, prodaje ih na domaćem tržištu po višoj cijeni uz uračunan PDV, ali ga ne plaća nadležnu nacionalnome poreznom tijelu. Najpoznatije vrste prijevara su: akvizicijska, kružna i kontra prijevara. (Bejaković, 2016)

a. Akvizicijska prijevara

Akvizicijska prijevara (Acquisition fraud) odnosi se na prodaju uvezene robe po nultoj stopi PDV-a na domaćemu crnom tržištu. Uvoznik nakon prodaje ne zaračunava PDV na oporezive isporuke, pa tako robu može prodati jeftinije nego ostali sudionici na tržištu. Zato što naplaćuje PDV, neposredno oštećuje državni proračun. Nakon obavljene jedne prodaje trgovac nestaje. Ovo je kazneno djelo poprilično lako dokazati, pa je i procesuiranje lakše. (Bejaković, 2016.)

b. Kružna prijevara

Kružna prijevara (Carousel fraud) definira se kao način organiziranog i sustavnog izvlačenja novca iz državnog proračuna iskorištavanjem nedostataka europskog poreznog sustava i kao takve predstavljaju jedan od najvećih poreznih problema s kojim se suočavaju države članice Europske unije. Kružna prijevara obično funkcionira tako da tzv. "Nestajući trgovac-Missing trader" uveze neku robu/uslugu iz druge zemlje članice pri čemu ne plaća PDV, te ono kroz niz društava tzv. "Buffera" ; posrednika koji robu/uslugu preprodaje uz malu ili nikakvu maržu pri čemu svako od tih društava, osim nestajućeg, ima vrlo malu obvezu odnosno pravo na pretporez, roba ili usluga u konačnici se prodaje krajnjem kupcu ili ponovno izvozi bez zaračunavanja PDV-a. Nestajući trgovac najčešće uredno prijavljuje PDV,

* PDV ID - PDV identifikacijskih brojeva je postupak kojim hrvatski poduzetnik provjerava valjanost PDV identifikacijskih brojeva (poreznih brojeva) partnera s kojima posluje u drugim državama članicama EU.

ali ga ne uplaćuje u državni proračun, te nakon nekog vremena postaje nedostupno poreznoj upravi, kupcima i dobavljačima. Društva bufferi služe kako bi zavarali trag, otežali otkrivanje lanca Poreznoj upravi i kako krajnji kupci robe/usluge ne bi posumnjali da se radi o poreznoj prijevari. Roba koja se najčešće koristi u takvim prijevarama je roba koja je brzo utrživa (npr. tehnička roba), roba koja ima veliku vrijednost, a lagano se transportira. Kod PDV prijevara usluge se rjeđe koriste, jer je teže zavarati krajnje kupce, a kada se koriste najčešće se radi o prodaji raznih prava kao npr. CO2 certifikati*, razne VOIP* usluge ili druge digitalne usluge na koje se plaća PDV. Konačna šteta za državni proračun nastaje kada krajnji kupci ili izvoznici u konačnici koriste pravo pretporeza, a nestajući trgovac koji je robu naplatio nije platio PDV. Dok se otkrije da nestajući trgovac nije platio porez sve transakcije su već obavljene, trgovac je nestao kao i novac iz transakcija tako da prisilna naplata poreza najčešće nema nikakvih efekata. (Bejaković, 2016.)

c. Kontra prijevara

Kontra prijevara (Contra trading), radi sprječavanja otkrivanja MTIC prijevara počinitelji je često pokušavaju prikriti komplicirajući načine trgovanja. Jedan od opisanih načina je tzv. contra trading. Pojam kontra trgovac odnosi se na poreznog obveznika koji sudjeluje u dvije odvojene vrste lanca transakcija, od kojih je jedna vrsta transakcija legalna, a provodi se s ciljem da se prikrije kružna prijevara. Ovdje se u stvari radi o kružnoj prijevari gdje se uključuju poduzetnici koji posluju legalno a služe za odvlačenje pozornosti sa sumnjivih poslova. Na svaku isporuku u lancu obračunavaju određenu zaradu te tako prikazuju stvaran poslovni događaj. (Bejaković, 2016.)

4. ZAKLJUČAK

Financijski izvještaji osnovni su izvor informacija o poslovanju određenog poslovnog subjekta, stoga bi trebali prikazivati „fer“ i „realan“ prikaz poslovanja, iako smo svjesni da to baš i nije tako; ne prikazivanje, prekrivanje i lažiranje podataka za sobom vuče niz problema i posljedica kako za tvrtku tako i za cijelo gospodarstvo.

* Certifikati za emisiju CO2 su nematerijalna imovina koja nestaje iz optičaja nakon upotrebe i kojoj je vrlo teško pratiti trag nakon što prijeđe granicu

* VOIP (Voiceover Internet Protocol) - komunikacijska tehnologija koja omogućava telefonske razgovore koristeći prijenos zvučne komunikacije preko internetske mreže.

Cilj prijevare u financijskim izvještajima obično je prikazivanje boljeg financijskog rezultata i boljeg stanja imovine i obveza, nego li stvarno jest (iskazivanje nepostojećih prihoda, skrivanje i odgađanje rashoda, gubitaka i obveza, te precjenjivanje imovine). Na taj način obično se želi prikriti krađe i pronevjere, ali i olakšati financiranje poslovanja (mogućnost dobivanja kredita i niže kamatne stope), ili prikazati upravu uspješnijom. Međutim, skrivanje gubitaka vrlo je opasno jer može ugroziti poslovanje i dovesti u pitanje pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja, može uzrokovati iznenadni stečaj i likvidaciju trgovačkog društva, ali i neočekivane gubitke kod kreditora, investitora i vjerovnika, gubitak radnih mjesta i dr.

Veliki financijski skandali koji su se počeli sve više javljati doveli su do stvaranja potrebe forenzičnog računovodstva. Zadatak forenzičnih računovođa nije samo da ispituju prijevare u financijskim izvještajima, nego i sve ostale vrste prijevara - prijevare sa porezima, zaposlenicima, bankrot, organizirani kriminal, pranje novca, korupciju, ali i mnoge druge prijevare. Svakako bi trebalo angažirati veći broj inspekcijskih stručnjaka koji bi provodili nadzor nad financijskim izvještajima te na taj način pomogli, odnosno, suzbili mnogobrojne prijevare.

LITERATURA

1. Bejaković, P., 2016. Organizirani kriminal umiješan u prijevare i utaje poreza. Porezni vjesnik, 98-100
2. Dmitrović-Šaponja, Lj. 2007. "Računovodstveni izazovi u korporativnom okruženju", postupak: mjesto i uloga računovodstva, revizije i financije u novom korporativnom okruženju, XI Kongres računovođa i revizora Republike Srpske, Teslić, 97-117
3. Lukša, B. A. 2016. PDV kružne prijevare i kako se zaštititi od gubitaka. Preuzeto s <https://texel.hr/blog/pdv-kruzne-prijevare-se-zastiti-gubitaka/>
4. Malinić, D. 2009. "Moderni izazovi integralnog istraživanja kvalitete financijskih izvještaja." Ekonomska tvrtka, 138-155. Stefanović, R. 2000. "Prevenција i otkrivanje lažnog financijskog izvještavanja", računovodstvo, 11/2000. 3-11.
5. Negovanović, M. 2011. Kreativno računovodstvo II - dio. Računovodstvo, Revizija i Financije, Zagreb,
6. Škaric-Jovanović, K. 2007. "Kreativno računovodstvo – motivi, instrumenti i posljedice", postupak: mjesto i uloga računovodstva, revizije i financije u novom korporativnom okruženju, XI Kongres računovođa i revizora Republike Srpske, Teslić, 51-70.
7. Topolnjak, M. 2017. Otkrivanje financijskih prijevara. Preuzeto s <https://repositorij.rvs.hr/islandora/object/rvs:83/preview>